

BENZEMEZLİK

Her varlığın kendine mahsus bir **“zâtı”**, kaderin çizdiği bir **“özellikler dünyası”** ve icra ettiği bir **“fiiller âlemi”** vardır.

Bu farklı mahiyetler ve onların gördükleri değişik işler, harika bir nizam içinde cereyan etmekte ve bunların tümünden kâinattaki nizam ortaya çıkmakta ve bu âlemin yaratılışındaki İlâhî maksatlar en mükemmel şekilde yerine getirilmektedir.

İsterseniz, önce kâinatın küçük bir misâli olan kendi varlığımızda bu gerçeği ispat eden delillere şöyle bir göz atalım:

İnsanın, kendisini başka varlıklardan ve diğer insanlardan ayıran müstakil bir zâtı olduğu gibi, her bir organının da yine müstakil zâtları vardır. Meselâ, **göz** dediğimiz zaman başlı başına bir varlıktan, ayrı bir mahiyetten söz etmiş oluruz. Gözün zâtı kulağa benzemediği gibi, onun fiili olan görme de, kulağın fiili olan işitmeye benzemez. Göz ve kulak ayrı birer mahiyete sahip oldukları gibi, onların fiilleri de birbirine benzemezler.

Bu örneğimizi bedenın bütün organları için yaygınlaştırabiliriz. Akciğer ve karaciğer, müstakil ve ayrı birer mahiyete sahiptirler. Bu farklı varlıkların işleri de birbirinden çok farklıdır. Elle ayak, böbrekle pankreas, sinir sistemiyle kan dolaşım sistemleri, alyuvarla akyuvar da birbirlerinden farklı mahiyetlerdir ve bu değişik varlıkların işleri de birbirinden ayrıdır, biri diğerine benzemez.

Aynı şeyleri ruh dünyamız için de söyleyebiliriz. Akılla kalbin, hafızayla hayalin mahiyetleri de görevleri de birbirine benzemezler. Ancak, burada çok önemli bir farkı da hatırlamamız gerekiyor. Organların müstakil zâtları olduğu halde, ruha bağlı olan her şey **“tek bir şey”** gibidir. Zira, ruh terkip değildir. Ondaki latifelerin, duyguların müstakil şahsiyetleri yoktur. Yani, bir ameliyatla eli veya ayağı bedenden ayırabiliriz, ama akli ve hafızayı ruhtan ayıramayız.

Ruh ve beden iki ayrı mahiyettir. Birincisi misafir, **ikincisi** ise hane gibidir. Misafir ise elbette haneye benzemeyecektir.

Ruh-beden ikilisinin farklı işlerine örnek olmak üzere **“midemize”** bir göz atalım:

Mide denilince aklımıza gıdaların öğütülmesi gelir. Aklın da kendine has bir öğütme ameliyesi vardır. Cümleleri incelemek, onlardan manalar çıkarmak da bir çeşit öğütmedir. İşte midenin öğütmesi, aklın anlamasına hiç benzemez, aralarında önemli bir muhalefet vardır. Bu muhalefet akılla mide arasında da aynen ve daha ileri derecede hükmeder. Yani, anlamak sindirmeye benzemediği gibi, akıl da mideye benzemez. Onlardaki mahiyet farklılığı, fiiller ve sıfatlar alemine de

aksetmektedir.

Şimdi kendi küçük dairemizde özet olarak baktığımız bu gerçekleri, kâinatın büyük dairesine uygulamaya çalışalım.

- *Güneş atmosfere benzemediği gibi, ışık vermek de kan temizlemeye benzemez.*
- *Deniz karaya benzemediği gibi, balıklar da aslanlara benzemezler.*
- *Elma ağacı ceviz ağacına benzemediği gibi, yaptıkları işler ve bizlere sundukları meyveler de birbirine benzemez.*

Işık saçan güneş, bal veren arı, ipek ören böcek, ağını ören örümcek, yüzen balıklar, uçan kuşlar, yürüyen insanlar, meyve veren ağaçlar, kanımızı temizleyen hava hep Allah'ın yaratmasıyla varlık sahasına adım atmışlardır ve bunların tümü Hakk'ın mahlukudurlar.

Örneklerimizi elementlerden sistemlere kadar yaygınlaştırabiliriz.

Demek ki, zatları ve mahiyetleri farklı alan varlıkların işleri de birbirine benzemiyor.

O halde, bütün bu varlıkları yaratan, onların her birine ayrı bir mahiyet veren ve o mahiyete uygun işler gördüren Allah'ın ne zatı, ne de fiilleri mahlukatinkine benzemeyecektir.

Bütün bu anlatılanlar bir bakıma, Allah'ın **“Muhalefetü'n-lil-havâdis”** sıfatının açıklaması oluyor.

Havâdis, *“hâdis olanlar”, “sonradan yaratılanlar, yokluktan kurtarılıp varlık sahasına çıkarılanlar”* demektir. Bu sıfatın **kıdem** sıfatıyla yakın ilgisi vardır. Allah kadimdir; evveli yoktur, ezeldir. Her varlık, hadistir, sonradan yaratılmıştır. Kıdem sıfatı hudusa (hâdis olmaya) benzemediği gibi, Kadîm olan Allah, elbette hâdis olan mahlukatına benzemeyecektir. Zira, sıfatlarla zatlar arasında da yakın bir ilgi vardır.

Bu hakikat, Nur Külliyyatında şu veciz cümle ile ders veriliyor:

“Vacibü'l-Vücut, zatında, mahiyetinde mümkün benzemediği gibi, ef'alinde de benzemiyor.”(1)

Allah, Vâcib-ül Vücut'dur. Yani, varlığı zatındandır, başkasının var etmesiyle var olmamıştır, ezeli ve ebedîdir. İnsan ve bütün mahlukat âlemi ise **“mümkîn”** grubuna girerler. **Mümkîn; olması da olmaması da imkân dairesinde olan demektir.**

Varlığı zatından olan Vacib-ül Vücut'un, zatı da işleri de elbette yarattığı varlıkların zatlarına ve işlerine benzemeyecektir.

Bu hakikati İlâhî isimler için düşündüğümüzde şu gerçekler karşımıza çıkar:

- Rızık verenin zatı ve fiilleri, rızıklanan varlıkların zat ve sıfatlarına,
- Hayatı verenin zatı ve hayatı, canlı mahlukların zatlarına ve hayatlarına,
- Suret verenin zatı ve sıfatları, suret verilenlerin zatlarına ve sıfatlarına,..., elbette benzemeyecektir.

Allah'ın insan yaratması, insanların bina yapmalarına hiç benzemediği gibi, ağaç yaratması da insanların ağaç resmi çizmelerine benzemez. Allah'ın yarattığı mahlukatın hepsi Bediüzzaman hazretlerinin ifadesiyle **"mektubat-ı rabbanî"**dir. Biz de elimize kalemi alır ve önümüzdeki kâğıda **"insan"** ve **"ağaç"** kelimelerini yazarız, yahut bunların resimlerini çizeriz. Ama bizim bu yazılarımız ve resimlerimiz hayatsızdır. Bizim insanımızın akıl ve şuurdan nasibi yoktur. Ve yine bizim ağacımız meyve vermez. Allah da kâinat kitabında, kudret kalemiyle **"insan"** yazar, **"ağaç"** yazar. Ama bu yazılar Rabbanîdir, bir terbiyeden geçmişlerdir; birincisi fikirler üretirken ikicisi meyveler verir.

Allah'ın varlık alemini yaratması ve onlardaki tasarrufu ve icraatı, ne güneşin eşyayı aydınlatmasına benzer, ne yer çekiminin eşyayı çekip tutmasına ve ne de insanların uyduları yerden yönetmelerine. Bunlardan sonsuz derece farklıdır.

Ancak, bu misâller iyi değerlendirildiğinde şu sonuca varılır:

Allah'ın yarattığı bu varlıklar, O'nun ihsanıyla, O'nun verdiği kuvvet ve kudretle böyle harika işler sergiliyor ve bu icraatlarını gayet kolay yapıyorlar. Elbette Allah, bütün eşyayı, bu misâllerin çok ötesinde bir mükemmellik ve kolaylıkla yaratır, sevk ve idare eder.

Konunun farklı bir boyutuna da kısaca değinelim:

Allah'ın bir ismi **Nur**'dur ve bütün sıfatları ve isimleri nuranîdir. O'nun mukaddes varlığı maddeden münezzehtir.

Bütün madde âlemi Allah'ın mahlukudur. **"Leyse ke mislihi şey'ün"** hükmünce, hiçbir şey O'nun misli gibi değildir. Bu şeylerden birisi de madde âlemidir.

Ve Allah, maddî bir varlık olmaktan münezzehtir.

Bütün ruhaniyat âlemi de O'nun mahlûkudurlar.

Ve Allah, bütün ruhanî varlıklara benzemekten de münezzehtir.

"Şu umum envar ve bütün nuraniyyat Onun envar-ı kudsiye-i Esmâsının bir

kesif zıllali.”(2) ibaresinde güzelce ifade edildiği gibi, bütün nuranî varlıklar, kendilerinde tecelli eden İlâhî isimlerin nurları yanında koyu ve katı bir gölge gibi kalmaktadır. Nuraniyat böyle olursa, Allah’ın varlığının madde âlemine benzemekten ne kadar uzak olduğu çok daha iyi anlaşılır.

Fizikçiler, **maddeyi** “enerjinin kesifleşmiş hali” olarak tarif ederler. Enerji ise Allah’ın kudretinin bir tecellisidir. Kudret sıfatı nuranî olduğu gibi, enerji de bir derece nuranîdir. Onun kesifleşmesiyle “**madde**” ortaya çıkmaktadır.

Buna göre, enerji ne maddeye benzer, ne de maddî varlıklara. O enerjinin kaynağı olan kudret ise maddeye hiç benzemez ve ondan mücerrettir.

Bir insan fikren sapıklığa düşse de maddeyi yaratıcısına benzetmeye kalkışsa, fizik ilmine göre, bir ağacı, bir taşı yahut bir canlıyı ancak enerjiye benzetebilir. Enerjinin ise bu kadar çok ve farklı varlıktan hiçbirine benzemeyeceği açıktır.

Daha da ileri gitse, o enerjinin yaratıldığı kudrete kadar gider ve eşyayı İlâhî kudrete benzetme sapıklığına düşer. Bundan öteye gidemez. Zira kudret, Allah’ın sıfatlarından sadece birisidir. Vücut ve beka, ilim ve irade gibi bütün sıfatların sahibi olan Cenâb-ı Hakk’ın mahlukatla münasebeti, Üstadın ifade ettiği gibi sadece “**hallakıyettir**”; onları yaratmış olmasıdır. O’nun ne ilminin, ne iradesinin, ne görme ve işitme sıfatlarının enerjisiyle açıklanması mümkün olmadığı gibi, mukaddes Zatinin da yarattığı hiçbir varlığa benzemeyeceği bütün akılların ve vicdanların kabul edecekleri bir hakikattir.

Dipnotlar:

(1) bk. [Mesnevî-i Nuriye, Zerre.](#)

(2) bk. [Sözler, On Altıncı Söz.](#)